

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

А. І. Лозовий, директор Харківського
НДІСЕ,

Е. Б. Сімакова-Єфремян, заступник ди-
ректора з наукової роботи Харківського
НДІСЕ, кандидат юридичних наук, стар-
ший науковий співробітник

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ПРОЕКТІ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

*Виходячи із сучасних вимог експертного забезпечення правосуддя Ук-
раїни, розроблено пропозиції з удосконалення норм, викладених у проєк-
ті Кримінального процесуального кодексу України.*

*Исходя из современных требований экспертного обеспечения право-
судия Украины, разработаны предложения по усовершенствованию норм
проекта Уголовного процессуального кодекса Украины.*

Питанням удосконалення кримінального процесуального за-
конодавства приділяється постійна увага науковців і практиків¹.

¹ Див., напр.: Бірюков В. В. Використання комп'ютерних технологій для фікса-
ції криміналістично значимої інформації у процесі розслідування : автореф. дис.
на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес
та криміналістика; судова експертиза» / В. В. Бірюков. — К., 2001. — 20 с.; Гузе-
ла М. В. Відшкодування заподіяної злочином шкоди за ініціативою суду в кримі-
нальному судочинстві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид.
наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експерти-
за» / М. В. Гузела. — К., 2001. — 20 с.; Шаренко С. Л. Кримінально-процесуальні
проблеми застосування примусових заходів медичного характеру : автореф. дис.
на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний про-
цес та криміналістика; судова експертиза» / С. Л. Шаренко. — Х., 2000. — 19 с.;
Малютін І. А. Підстави та процесуальний порядок зупинення досудового розсліду-
вання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09
«Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / І. А. Малютін. —
К., 2000. — 19 с.; Леоненко М. І. Принцип національної мови у кримінальному
судочинстві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук :
спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» /
М. І. Леоненко. — К., 2001. — 20 с.; Маринів В. І. Принцип особистої недоторка-
ності в кримінальному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня
канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судо-

Про актуальність цієї проблеми свідчить той факт, що Президент України з метою реформування кримінального судочинства створив Робочу групу з підготовки проекту нового кримінально-процесуального закону¹. За оприлюдненою прес-службою Міністерства юстиції України інформацією, голова Робочої групи при Президенті України з питань реформування кримінального судочинства, Міністр юстиції України О. Лавринович повідомив, що проєкт готується для передачі на експертизу до Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія). Зокрема, триває переклад проєкту Кодексу англійською мовою. О. Лавринович нагадав, що положення нового проєкту Кримінального процесуального кодексу України було ухвалено під час засідання Робочої групи з питань реформування кримінального судочинства, яке відбувалося 16 червня цього року під головуванням Президента України. Ключовими новелами нового проєкту встановлюються процесуальна рівність та змагальність сторін; підвищуються

ва експертиза» / В. І. Маринів. — Х., 1999. — 19 с.; *Куркін М. В.* Проблеми забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / М. В. Куркін. — Х., 1999. — 20 с.; *Гурджі Ю. О.* Проблеми формування і реалізації кримінально-процесуальної активності потерпілого на досудових стадіях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Ю. О. Гурджі. — Х., 2000. — 18 с.; *Іщенко В. М.* Протоколи слідчих і судових дій та інші документи як джерела доказів у кримінальному судочинстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В. М. Іщенко. — Х., 2001. — 18 с.; *Клочков В. Г.* Судовий контроль законності та обґрунтованості застосування запобіжного заходу – взяття під варту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В. Г. Клочков. — К., 1998. — 20 с.; *Ткачук О. С.* Судовий розгляд кримінальних справ про порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями Збройних Сил України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О. С. Ткачук. — К., 1999. — 16 с.; *Весельський В. К.* Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / В. К. Весельський. — К., 1999. — 16 с.; *Степанов О. С.* Належність і допустимість доказів у кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Степанов Олег Станіславович. — К., 2007. — 205 с.; *Романюк Б. В.* Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Романюк Богдан Васильович. — К., 2002. — 222 с. та ін.

¹ Див.: Про Робочу групу з питань реформування кримінального судочинства : Указ Президента України від 17 серпня 2010 р. № 820/2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/12213.html>. — 03.09.2010.

права підозрюваних; розширюються права потерпілого; оновлюється процедура досудового розслідування; удосконалюється процедура судового контролю, забороняється повернення справ на додаткове розслідування, удосконалюється процедура оскарження судових рішень. Проект нового Кримінального процесуального кодексу розроблявся на основі напрацювань попередніх років, які частково були покладені в основу раніше розроблених проектів Кодексу. У ньому також ураховано пропозиції державних органів, які здійснюють правозастосовну діяльність у сфері кримінальної юстиції, та провідних вищих навчальних закладів України. На розгляд Верховної Ради проект планується винести вже цього року¹.

Такими, що потребують вирішення, є й проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в кримінальному провадженні, на які зверталася увага в спеціальній літературі, у тому числі авторами цієї статті².

Проект Кримінального процесуального кодексу України (далі – проект КПК) розміщено в порядку громадського обговорення на офіційному сайті Міністерства юстиції України³. Підкреслимо, що в цьому проекті порівняно з попередніми усунуто багато спірних позицій, що стосуються питань призначення та проведення судової експертизи в досудовому й судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень (кримінальних учинків і злочинів) та інших діянь, передбачених законодавством України про кримінальну відповідальність. Позитивно оцінюючи проект КПК, що базується на сучасних принципах верховенства права, законності, рівності перед законом і судом, змагальності сторін тощо, слід зазначити, що аналіз деяких норм показав їхні певні

¹ Мін'юст оприлюднив проект Кримінального процесуального кодексу України : Новини Міністерства. Прес-служба Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://minjust.gov.ua/0/35980>. — 05.07.2011.

² Див., напр.: *Притика Ю.Д.* Вирішення проблем нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності в аспекті реалізації пріоритетів у роботі Міністерства юстиції України на 2010 рік / Ю.Д. Притика // Сучасні проблеми розвитку судової експертизи : зб. матер. засід. круглого столу, присвяч. 10-річчю створення Севастоп. відділення Харків. наук.-досл. ін-ту суд. експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса, Севастополь, 10–11 черв. 2010 р. / МЮУ, ХНДІСЕ. — Х. : ХНДІСЕ, 2010. — С. 3–4; *Лозовий А.І.* Проблеми нормативно-правового регулювання судово-експертної діяльності у кримінальному процесі України / А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2010. — № 11. — С. 74–84; *Лозовий А.І.* Проблемні питання призначення та проведення судової експертизи в кримінальному процесі України / А.І. Лозовий, Е.Б. Сімакова-Єфремян // Криміналістика ХХІ століття : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 25–26 листоп. 2010 р. — Х. : Право, 2010. — С. 681–685.

³ Проект Кримінального процесуального кодексу України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/0/discuss>. — 05.08.2011.

недоліки, які треба усунути, аби новий кримінально-процесуальний закон правильно врегулював усі аспекти судово-експертної діяльності. Наведемо положення проекту КПК щодо питань призначення та проведення судової експертизи, виходячи із основних принципів нового закону, у тому числі рівності сторін перед законом і судом та змагальності, яка передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав і законних інтересів засобами, передбаченими цим проектом КПК.

У проєкті КПК вводиться поняття слідчого судді (уперше в ст. 4 «Визначення основних термінів Кодексу»): «Суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, та у випадку, передбаченому статтею 243 цього Кодексу, – голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Слідчий суддя (слідчі судді) у суді першої інстанції визначається зборами суддів із складу суддів цього суду». У той самий час у проєкті КПК відсутня окрема стаття, яка б передбачала його основні функції та порядок їхнього здійснення, – вони прописані «уривками» в різних нормах. Уважаємо, що необхідно включити до § 1 гл. 3 «Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження» окрему статтю «Слідчий суддя», яка б містила відповідні норми щодо його функцій, у тому числі в процесі призначення та проведення судової експертизи на стадії досудового провадження.

Стаття 69 «Експерт» потребує перероблення в аспекті внесення змін та доповнень. Передусім слід доповнити п. 1 ст. 69 такими словами: «Як експерт може залучатися особа, яка відповідає вимогам, установленим законом України «Про судову експертизу», і внесена до Державного реєстру атестованих судових експертів». Уведення цієї норми є вкрай необхідним, оскільки узгоджується із нормами проєкту КПК щодо прав експерта. Це також гарантує забезпечення норми ч. 1 ст. 69 проєкту КПК щодо наявності в експерта спеціальних знань та кваліфікації з досліджуваних питань тощо. Крім того, у пп. 3) п. 2 серед прав експерта зафіксовано право бути присутнім під час учинення процесуальних дій, що стосуються *предметів* (курсив наш. – Авт.) і об'єктів дослідження. Тут допущено помилку: треба – предмета, оскільки йдеться про не про матеріальні предмети, а про предмет пізнання експерта, тобто ті фактичні дані та обставини справи, які він має встановити шляхом дослідження об'єктів судової експертизи.

Взагалі цю статтю можна викласти в такій редакції:

«1. Як експерт може залучатися особа, яка відповідає вимогам, установленим Законом України «Про судову експертизу» та внесена до Державного реєстру атестованих судових експертів.

2. Експерт зобов'язаний:

- прийняти до виконання доручену йому експертизу;
- провести повне дослідження й дати обґрунтований і об'єктивний письмовий висновок;
- у разі необхідності заявити клопотання про подання йому додаткових матеріалів і зразків;
- з'явитися за викликом органу або особи, яка призначила експертизу, для роз'яснення або доповнення висновку під час допиту;
- заявити самовідвід за наявності передбачених законодавством підстав, які виключають його участь у справі;
- з дозволу особи або органу, що призначив експертизу, проводити окремі дослідження в присутності підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та інших осіб у випадках, передбачених законодавством;
- під час проведення дослідження забезпечити збереження об'єкта експертизи; якщо дослідження пов'язане з повним або частковим його знищенням або зміною властивостей, одержати на це відповідний дозвіл органу або особи, яка призначила експертизу.

3. Експерт повинен повідомити орган або особу, яка призначила експертизу, про неможливість її проведення, якщо поставлене питання виходить за межі його компетенції або якщо наданих йому матеріалів недостатньо для вирішення поставленого питання, а витребувані додаткові матеріали не були йому надані. Повідомлення про неможливість давання висновку має бути вмотивованим.

4. Експерт не має права:

- за власною ініціативою збирати матеріали для проведення експертизи;
- спілкуватися з учасниками процесу, за винятком передбачених законом дій, пов'язаних з проведенням експертизи;
- розголошувати відомості, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням експертизи, або повідомляти будь-кому, крім органу або особи, яка призначила експертизу, про хід її проведення та отримані результати.

5. У разі прийняття рішення про припинення проведення експертизи експерт зобов'язаний негайно повернути матеріали справи та інші документи, що використовувалися для проведення експертизи.

6. Експерт має право:

- знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета дослідження;
- викладати у висновку судової експертизи виявлені в ході

її проведення факти, які мають значення для справи і з приводу яких йому не були поставлені питання;

— бути присутнім під час учинення процесуальних дій, що стосуються предмета й об'єктів дослідження, ставити питання особам, які беруть участь у справі, у межах предмета експертного дослідження;

— у разі незгоди з іншими членами експертної комісії складати окремий висновок;

— викладати письмово відповіді на питання, які ставляться йому під час допиту;

— оскаржувати в установленому порядку дії та рішення особи або органу, який призначив експертизу, що порушують права експерта або порядок проведення експертизи;

— на забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав;

— на забезпечення органом чи особою, яка призначила експертизу, безперешкодного доступу до об'єктів дослідження та належних умов праці;

— на оплату виконаної роботи та компенсацію витрат, пов'язаних з проведенням експертизи й викликом до органів дізнання, досудового слідства чи суду, якщо це не є його службовим обов'язком;

— користуватися іншими правами, установленими Законом України «Про судову експертизу».

У ст. 70 («Відповідальність експерта») установлено, що «за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, передбачену законом», а в п. 2 ст. 101 проекту КПК указано, що у висновку експерта обов'язково має бути зазначено, що його попереджено про відповідальність за завідомо неправдивий висновок і відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. У той самий час відповідно до норм проекту КПК експерт може бути залучений під час досудового провадження або стороною обвинувачення чи захисту. Якщо сторона обвинувачення наділена всіма правами стосовно попередження експерта про кримінальну відповідальність за давання неправдивого висновку тощо, то сторона захисту такими повноваженнями не наділена. Таким чином, порушується принцип рівності сторін перед законом, а про втілення принципу змагальності взагалі не можна говорити. Хто ж, наприклад, зі сторони захисту наділений повноваженнями попередити експерта про кримінальну відповідальність? Це питання залишається відкритим. Уважаємо, що ці функції мають належати слідчому судді, на якого, як уже говорилося, треба покласти обов'язок у разі звернення сторони захисту з клопотанням про призначення експертизи винести

відповідну ухвалу, дотримуючись усіх передбачених законодавством вимог.

Слід доповнити ст. 70 п. 2: «Експерт несе відповідальність за злісне ухилення від явки до суду чи органів досудового слідства або дізнання відповідно за частиною 2 статті 185³ чи статтею 185⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення, за давання завідомо неправдивого висновку або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків відповідно за статтями 384 чи 385 Кримінального кодексу України, за розголошення відомостей, що стали йому відомі у зв'язку з проведенням ним експертизи, за статтею 387 Кримінального кодексу України, а за невиконання інших обов'язків – відповідальність, установлену законом».

Необхідно також доповнити § 3 гл. 4 «Докази і доказування» новою статтею «Показання експерта», оскільки саме в показаннях експерта щодо роз'яснення або доповнення його висновку можуть міститися досить важливі фактичні дані, що, наприклад, не відобразилися в заключній частині експертизи як висновки за результатами дослідження. Викласти цю статтю можна в такій редакції:

«1. Показання експерта отримуються під час його допиту особою, яка проводить досудове розслідування, і судом з метою надання роз'яснень чи доповнень з приводу проведеної ним експертизи, якщо це не потребує нових, додаткових чи повторних досліджень, або для роз'яснень причин повідомлення про неможливість її проведення.

2. Експерт зобов'язаний з'явитися за викликом особи, яка проводить досудове розслідування, і суду для допиту з метою давання показань.

3. Експерт не може давати показання з приводу експертизи, яка проводилася іншим експертом. Якщо експерт виконував експертизу в складі комісії експертів, то він має давати показання в межах результатів тих досліджень, які він безпосередньо проводив.

4. Не можуть бути доказами повідомлені експертом дані, установлення яких не потребує використання спеціальних знань у межах його компетенції.

5. Показання експерта фіксуються в протоколі допиту експерта або протоколі судового засідання. Якщо роз'яснення й доповнення неможливо отримати під час допиту, оскільки для цього необхідно провести відповідні дослідження, призначається нова, додаткова чи повторна експертиза».

Крім того, у зв'язку із пропонуванням включити до кола джерел доказів показання експерта необхідно внести відповідні зміни й до Кримінального кодексу України. Назву ст. 384 треба викласти в такій редакції: «Завідомо неправдиве показання свідка, потерпілого, експерта або завідомо неправдивий висновок експерта чи завідомо неправильний переклад». Диспозицію ч. 1 ст. 384 викласти

в такій редакції: «1. Завідомо неправдиве показання свідка, потерпілого, експерта або завідомо неправдивий висновок експерта під час досудового та судового провадження, здійснення виконавчого провадження або проведення розслідування тимчасовою слідчою чи спеціальною тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України, а також завідомо неправильний переклад, зроблений перекладачем у таких самих випадках, – ...».

Уважаємо за доцільне доповнити ст. 100 проекту КПК «Поняття висновку експерта» окремими пунктами такого змісту:

«Експертиза проводиться в суді або під час досудового провадження.

У разі необхідності в справі може бути призначено первинну, додаткову, повторну експертизу, яка може бути одноосібною, комісійною або комплексною.

Первинною є експертиза, коли об'єкт досліджується вперше.

Додаткова експертиза призначається у випадках, коли для вирішення додаткових питань стосовно досліджуваного первинною експертизою об'єкта необхідно провести додаткові дослідження або дослідити додаткові матеріали (зразки для порівняльного дослідження, вихідні дані тощо), які не були надані експерту під час проведення первинної експертизи. Додаткова експертиза доручається тому самому або іншому експерту.

Повторна експертиза призначається для дослідження тих самих об'єктів і вирішення тих самих питань, коли при проведенні попередньої експертизи судовий експерт не надав вичерпних відповідей на всі поставлені питання, не дослідив усі надані йому об'єкти, і усунути неясність та неповноту дослідження шляхом допиту (надання роз'яснень) неможливо, або висновок експерта визнано необґрунтованим чи таким, що суперечить іншим матеріалам справи, а також за наявності істотного порушення процесуальних норм, які регламентують порядок призначення й проведення експертизи.

Комісійна експертиза проводиться не менш, ніж двома експертами з одного напрямку знань.

Комплексна експертиза проводиться у випадках, коли для вирішення питання потрібні спеціальні знання в різних галузях науки, техніки, мистецтва тощо або в різних напрямках однієї галузі знань; комплексна експертиза може бути доручена як комісії експертів, так і одному експерту, який володіє знаннями в різних галузях, що необхідні для вирішення питання. Комісія експертів проводить дослідження, виходячи з компетенції кожного із її членів, про що зазначається у висновку, і формулює загальний висновок».

Стаття 120 проекту КПК (п. 1) містить норму щодо витрат, пов'язаних із залученням експертів, які несе сторона криміналь-

ного провадження, що залучила експерта. У той самий час цією статтею (п. 2) передбачено, що залучення стороною обвинувачення експертів спеціалізованих державних установ здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим установам з Державного бюджету України. Уважаємо, що згадувані норми з метою забезпечення принципу рівності сторін слід доповнити: «п. 1. ... Проведення судових експертиз, обстежень і досліджень у кримінальному провадженні державними спеціалізованими установами, судово-медичними та судово-психіатричними установами на замовлення підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, їхніх захисників, законного представника, потерпілого, його представника, здійснюється за рахунок замовника»; «п. 2. ... Проведення судових експертиз державними спеціалізованими установами в кримінальних провадженнях за дорученням слідчого, прокурора, слідчого судді (у разі звільнення сторони захисту від витрат на проведення експертизи або зменшення їхнього розміру), суду здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим експертним установам з Державного бюджету України».

З урахуванням наведеного необхідно також доповнити ст. 122 проекту КПК «Розподіл процесуальних витрат» пунктом такого змісту: «У разі ухвалення обвинувального вироку суд присуджує відшкодування обвинуваченим витрат на залучення експерта державної спеціалізованої установи до Державного бюджету України»;

Виходячи з наведених пропозицій щодо функцій слідчого судді при проведенні експертизи на стадії досудового провадження, п. 1 ст. 239 («Підстави для проведення експертизи») треба доповнити правилом щодо можливості призначення експертизи слідчим суддею за клопотанням сторони захисту, а п. 2 цієї статті щодо обов'язкових випадків призначення експертизи такими підпунктами: «...6) для встановлення належності речовини до наркотичного засобу, психотропної речовини, їхнього аналогу, прекурсору, отруйної чи сильнодіючої речовини; або рослини, яка вирощується, до такої, що містить наркотичні засоби та психотропні речовини; 7) для встановлення належності предмета до холодної чи вогнепальної зброї».

На нашу думку, ст. 240 («Порядок залучення експерта») потребує доповнення таким правилом: «У разі необхідності проведення експертизи за клопотанням сторони захисту слідчий суддя складає ухвалу, у якій вказує підстави для проведення експертизи, обставини справи, що мають значення для проведення експертизи, прізвище експерта або назву установи, експертам якої доручається провести експертизу, питання з яких експерт повинен дати висновок, об'єкти, котрі мають бути досліджені, перелічує інші матеріали, що пред'являються експерту для ознайомлення та попереджає

експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок за ст. 384 Кримінального кодексу України і за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків за ст. 385 Кримінального кодексу України. Якщо під час проведення експертизи об'єкт (об'єкти) дослідження може бути пошкоджений або знищений, в ухвалі повинен міститися дозвіл на його пошкодження або знищення. У разі, коли сторона захисту клопоче про звільнення від витрат на проведення експертизи або зменшення їхнього розміру, слідчий суддя ухвалює про це відповідне рішення».

Крім того, потребує уточнення ст. 241 проекту КПК – «Отримання зразків для експертизи», адже в цій статті зазначено, що «вони відбираються стороною, яка звернулася за проведенням експертизи». Можна тільки уявити собі, які зразки відбиратиме, наприклад, обвинувачений, який переслідує мету уникнути покарання за вчинений злочин, і саме ці «зразки» досліджуватиме експерт. Про яке встановлення істини у справі можна тоді говорити? Тому й функції з відбирання зразків мають бути пов'язані з повноваженнями слідчого судді в процесі призначення ним експертизи за клопотанням сторони захисту, а не з посиланням на норми щодо тимчасового доступу сторони захисту до речей і документів. Як уже згадувалося, слідчий суддя має вирішити також питання щодо сплати за проведення експертизи – у разі наявності підстав звільнити сторону захисту від судових витрат за проведення експертизи або зменшити їхній розмір.

Статтю 240 «Порядок залучення експерта» треба також доповнити пунктами такого змісту: «У разі залучення експерта державної спеціалізованої установи, її керівник, одержавши ухвалу про призначення експертизи, розглядає отримані матеріали та доручає конкретному експерту, указаному в ухвалі, чи відповідному структурному підрозділу установи організувати проведення експертизи. Керівник експертної установи має право доручити проведення експертизи одному або декільком експертам, які дають висновок від свого імені й несуть за нього особисту відповідальність; створювати комісії експертів керованої ним установи, якщо органом або особою, яка призначила експертизу, не визначено конкретних експертів; у разі потреби замінювати виконавців експертизи; заявити клопотання щодо організації проведення досліджень поза межами експертної установи.

Приведення експерта до присяги та роз'яснення його прав і обов'язків здійснюється керівником експертної установи під час присвоєння кваліфікації судового експерта під розписку. Підписані текст присяги та розписка про ознайомлення з правами й обов'язками експерта приєднуються до особової справи. Засвідчені печаткою експертної установи копії цих документів подаються на вимогу особи (органу), яка призначила експертизу.

Організовуючи виконання комплексної експертизи комісією експертів, керівник установи доручає проведення досліджень відповідним підрозділам установи та визначає, який з них є провідним. Якщо комплексна експертиза виконується експертами декількох установ, комісія експертів формується керівником провідної установи разом з керівниками інших установ-співвиконавців. Голову комісії призначає керівник провідної установи. Експерт, призначений головою комісії, не має переваг перед іншими співвиконавцями при вирішенні поставлених питань. Як голова комісії він виконує тільки організаційні функції.

Висновок експерта (повідомлення про неможливість давання висновку) розглядається керівником експертної установи та направляється особі або органу, який призначив експертизу.

Якщо при ознайомленні з висновком судового експерта буде встановлено, що дослідження проведені з недотриманням чи відхиленням від методики дослідження, керівник судово-експертної установи може передоручити проведення судової експертизи комісії експертів, до якої включається також судовий експерт, що проводив попереднє дослідження. Експерти комісії в разі згоди між собою підписують спільний висновок експертів, а в разі виникнення розбіжностей між членами комісії складаються декілька висновків відповідно до позицій експертів.

Висновок експерта або повідомлення про неможливість давання висновку, який дається поза експертною установою (у судовому засіданні, на місці події), розглядається керівником установи після надходження матеріалів експертизи до установи. Про зауваження, які виникли в керівника експертної установи після ознайомлення з висновком експерта (повідомлення про неможливість давання висновку), він може повідомити про це особу або орган, що призначив експертизу.

У ст. 349 «Допит експерта в суді» треба внести такі зміни. Останнє речення п. 1 викласти в такій редакції: «Після цього головуючий під розписку попереджає експерта про кримінальну відповідальність за давання неправдивих показань під час допиту». Взагалі, оскільки в ст. 349 спостерігається змішування поняття висновку експерта в суді з поняттям показань, отриманих під час його допиту, то ці суперечності необхідно усунути шляхом введення окремої норми щодо порядку призначення та проведення експертизи в суді.

Вирішення зазначених та інших проблемних питань проекту КПК дозволить забезпечити принципи змагальності, рівності сторін і зберегти потужну на сьогодні систему спеціалізованих установ Міністерства юстиції України та тим самим підвищити ефективність розслідування й судового розгляду кримінальних справ.